

LIBRIS

We know
books

Anna de Noailles

Cartea vieții mele

Traducere de Irina Izverna-Tarabac
Cuvânt-înainte și notă biobibliografică de
Irina Mavrodin

EDITURA CARTEX

mişcărilor inteligenței și pasiunilor noastre? Chiar și când e vorba despre momentele noastre de slăbiciune, vrem să le vedem marcate de acele zvâcniri de energie și de acele puternice treziri pe care doar noi, singuri, le putem cunoaște și produce.

„Cine va telefona în locul meu când voi fi moartă?” am exclamat deseori când auzeam lângă mine o voce care îmi făcea serviciul să mă înlocuiască. Acele cuvinte moi sau timide, nehotărârile, linia unduitoare a voinței, duelul fără vigoare cu o tăcere potrivnică..., nu, nu erau ale mele. Dacă aceleași voci ar fi trebuit să se interpreteze pe ele însele, cu siguranță că ar fi răspuns exact așa cum voia interlocutorul. Dar cel care ne așteaptă pe noi, care nu ne vrea decât pe noi ce-ar putea face cu asemenea travestiuri? Și eu însămi, severă cu mine, am putut spune deseori, în clipele mele de mare oboseală, de inerție fără scăpare, de dezamăgire și de îndreptățită spaimă înaintea neantului, atât infim, cât și infinit: „Mă simt inutilă, dar de neînlocuit...”

Capitolul I

*Paris. – Casa de pe bulevardul Hoche. – Decor
citadin. – Nostalgia naturii. – Tata. – În jurul
mesei, la Amphion. – Mama. – De la splendoarea
orientală la ceața britanică. – Prima lecție de
engleză. – Guvernanta și prestidigitatorul. –
Durere de copil.*

M-am născut la Paris. Încă din copilărie, aceste cuvinte mi-au adus o atât de mare mulțumire, m-au construit într-o asemenea măsură și mi-au hrănit atât de mult gândul unei șanse foarte rare – de care mă voi bucura întreaga mea viață –, încât aș putea repeta versul lui Verlaine:

Iubirea de patrie este prima iubire...

Așa aș ilustra unul dintre adevărurile mele, căci se știe bine că poetul are privilegiul de a fi multiplu, de a-și putea dovedi sincera sa bogăție vitală, de a nu fi închis în nimic. La el, dubla alegere nu reprezintă o contradicție, ci prelungirea gândului și creșterea înțelepciunii. Sentimentele pe care le voi zugrăvi, chiar în mod foarte discret, nu vor fi niciodată absolut simple, oricât de mare ar fi aparenta lor claritate.

M-am născut la Paris, pe bulevardul Latour-Maubourg. N-am păstrat nicio amintire precisă despre locul unde se afla clădirea cu multe geamuri, ca o seră caldă, pe care mi-o descria deseori mama și în fața căreia m-a condus într-o zi, spunându-mi că acolo îmi petrecusem primele luni de viață. Memoria mea se trezește într-o casă mare și opacă de pe bulevardul Hoche, spațioasă și înaltă, cu scări în spirală, acoperite cu un covor de lână roșie, locuință supraîncărcată și împodobită cu covoare orientale în tonuri șterse de roz, verde și albastru. Salonul cel mai important din casă era plin de mobilă îmbrăcată în pluș de culoare turcoaz; erau aici canapele și jilțuri aurite, iar două pianе mari, așezate unul lângă altul, își etalau suprafața lăcuită, cu reflexe de palisandru, sub un palmier înalt și firav. În amintirea palmierului din copilărie, plantele verzi din apartamente m-au întristat întotdeauna întocmai ca animalele sălbatice de la circ și ca malabareza ce-și face târguiețile de la tarabele dintr-o piață din Paris.

De cealaltă parte a vestibulului, un budoar oriental, strălucitor, răsunător aș putea spune, ca o bijuterie de bazar, preceda o galerie unde erau încadrate în stejar sculptat portrete ale străbunilor mei, cu sceptre și coroane. Erau străbunii mei dinspre tată, care domniseră peste ținutul Dunării și al Carpaților, îmblânziți de sângele mai delicat al mamelor și al soțiilor lor grecoaice. Povestea lor, pe care mi-o spunea tata, mi-i înfățișa ca fiind atotputernici și neîndurători. Totuși, unul dintre ei ținea în mâini un porumbel. Privindu-i, simțeam că îi părăsisem de secole ca să

devin fetița cea nouă de pe bulevardul Hoche și dintr-o grădină din Savoia. Acest auster drum genealogic, format din figuri sumbre, ducea spre o verandă din lemn aurit, care mi se părea încântătoare. Ușorul grilaj în romburi era împodobit cu flori mătăsoase. Pe un divan rotunjit se lăfăiau câteva pernițe îmbrăcate într-o pânză subțire, țesută în Turcia, iar prin geamurile mari ale verandei puteai contempla bulevardul Hoche, în partea sa cea mai lată, mai pură, mai nobilă cum am spune despre un fluviu.

Totuși, acest bogat decor citadin mă umplea de melancolie. Totul era ca o piatră ce-mi apăsa și-mi zdrobea inima. În fața locuinței noastre, nu tocmai aproape, se aflau zidurile tainicei *Tattersall*, ce adăpostea, în chip misterios, un luxos târg de cai. Această *Tattersall*, peisaj ciudat și pietros al copilăriei mele, a dispărut. Îi eram recunoscătoare acestei construcții că nu era prea înaltă și că nu mă lipsea de bucuria de a vedea cerul. În fiecare dimineață, la ora când zgomotul căruței lăptarului pătrundea în somnul nostru de copii și îl tulbura, mă consola poezia clopotelor ce venea dinspre o biserică invizibilă, ascunsă printre construcțiile cenușii.

Nu mi-a plăcut locuința elegantă a părinților mei, nu mi-a plăcut bulevardul Hoche pe care îl apreciau și îl onorau atât de mult parizienii, victime ale perspectivelor înguste sau ale bulevardelor zgomotoase. Aspectul de mausoleu și de cimitir pe care îl avea orizontul nostru, cantitatea mică de oxigen pe care ne-o lăsa nu-mi păreau că fac din acest loc unul potrivit pentru dezvoltarea trupului și spiritului unui copil. Și

totuși, primăvara, natura atât de dur izgonită din orașe se străduia să ne aducă privirea ei senină, călduța sa strângere de mână și încurajarea ei.

Începând din aprilie, platanii robuști din cartierul Étoile înveseleau bulevardul cenușiu cu mugurii lor ce înfloreau în iunie; apoi lăsau să cadă pe trotuare fructele lor delicate, un fel de alune moi și țepoase, de un verde intens și reconfortant. Dar această slabă ofrandă, ca – de altfel – și vecinătatea parcului Monceau, unde, totuși, era verdeață din belșug, nu mă convingeau. Simțeam, cu tristețea amară a bunei-credințe și a speranței trădate, diferența dintre ceea ce ne dau orașele în comparație cu generoasele sate. Vedeam că în parcul Monceau, care era mândria vegetală a cartierului, niște coloane anume ruinate, pentru a părea vechi, înconjurau un heleșteu de culoare bej, unde câteva lebede și câteva rațe, cu pene în nuanțe franciscane întărite de-o lucire fosforescentă, se resemnau a trăi cu nostalgia disprețuită a animalelor. Auzeam bine îndepărtatul și tristul zgomot al omnibuzului și zăream, mergând pe aleile acoperite cu nisip ale parcului, caretele elegante, surprinzătoare prin caii lor costelivi, prin cuștile, ca niște temnițe cu geam, ale trăsurilor și prin albele pelerine suprapuse ale birjarilor, în timp ce, în lungul peluzelor înțesate de doici și de copii, câțiva sergenți păreau că dau comenzi vrăbiilor.

Eram un suflet pe care nu-l înșelai. Iubeam natura. Când eram copil, îmi era foame și sete de ea, nu voiam nimic altceva. Departe de ea muream, iar casa, drumurile, lacul și dealurile din Savoia îmi pricinuiam, când eram lângă ele, un fel de beție, iar când eram departe,

o tristețe de care depindeau sănătatea și secreta mea dispoziție: sunt enigme pe care un copil, în misterioasa lui bravură, nu le cercetează. Pe străzile Parisului, mintea mea bine modelată își reprezenta moțul violet al florii de sipică, aroma sa puternică, fluturele alb, dungat cu negru, ce iese din floare, cireșul sălbatic cu fructe foarte mici, mielul de pe pajiștile udate de rouă, cu pasiunea și disperarea cu care un amant cuprins de dorință vede în vis părul ondulat al fetei pe care speră să o cucerească, fără să fie totuși sigur de asta.

Nu-mi plăcea bulevardul Hoche, mare și luminat, și nici casa cu portal deschis la culoare și lustruit prin care intrai sub bolta sonoră, unde ne opream ca s-o luăm spre apartamente, în timp ce în fața noastră se vedeau curtea și grajdurile cărămizii, învăluite într-un vag miros de animale. Totuși, în acest loc am primit toate lecțiile din viața mea de copil, căci în grădina lacului Léman nu ascultam decât vocile universului.

În casa de la Paris, ca și în locuința de la Amphion, din apropiere de Évian, trăiau, uriași în ochii noștri prin libertatea și prin privilegiile lor fără margini, tata și mama. Tata, fost elev la Saint-Cyr, nu înceta să laude disciplina aspră căreia i se supusese cu pasiune în acea școală severă pe care o venera ca pe un templu. Îi părea bine că suferise de frig, că se trezise înainte de răsăritul soarelui, că avusese parte de o mâncare mizerabilă, de exerciții grele, de ordine primite și executate și, ca orice om care învinsese sclavia, se mândrea cu sentimentul de virilitate pe care i-l dăduse acea viață. Era autoritar și bun, prieten al grădinilor și al poezilor clasici, îi

plăcea să se audă vorbind, să comande, să construiască; persoana sa generoasă îmi inspira o mare iubire și o teamă uriașă. În primul rând, mă uimea. O fetiță este uimită de primul bărbat pe care-l vede. Simțeam că totul depindea de el. Nu eram sigură că judecata lui era întotdeauna dreaptă. Îl văzusem certându-i pe grădinari, pe marinarii care lucrau pe frumosul nostru vapor de pe lac și pe servitori. În acele clipe mă rugam lui Dumnezeu, stând într-un colț de cameră, ca tata să tacă sau ca lumea să piară pe loc. Oricât îl veneram pe tata, nu puteam suporta să-l văd înfuriindu-se pe cei care nu aveau decât dreptul să tacă. Fără să-mi permit să-l judec, dar cu un sentiment de regret, găseam că tata cita cu solemnitate din Corneille sau din Racine, în scop moralizator, fără să-și aleagă prea bine momentul. Se slujea de operele lor ca să-și susțină ideile, să dea sfaturi și să răspândească nobilele sale temeri.

*Cel care pune frână furiei valurilor
Știe cum să oprească uneltirile celor răi...*

spunea dintr-odată tata, în timp ce stătea într-un fotoliu rustic și bea liniștit o ceașcă de ceai, pe balconul vilei din Amphion, într-o ambianță paradizică, în care petuniile și hortensiile roz, cu flori bogate, ofereau spectacolul tinereții lumii aplecate peste transparența apei.

Când eram mică, poezia mi se părea o materie atât de sacră, încât aș fi vrut să o fac secretă, să o smulg din obiceiul unora de a o folosi pentru exemple instructive. Dar eu eram legată de tata așa cum vlăstarul stejarului este legat de stejar și îmi înăbușeam în mine această

sensibilitate și această vie susceptibilitate care mă făcea să-i găsec acea vină și să simt, prin el, o confuză indispoziție.

Tata se căsătorise târziu și trăise în ultimii ani ai celui de-Al Doilea Imperiu ca un orgolios celibatar. La masa de prânz, la care eram prezenți, deși eram mici, și seara, când ne chinuia somnul, îi plăcea să vorbească despre politica de la Tuileries, în fața imaginației noastre înspăimântate se derulau luptele strălucite din Mexic, cucerirea Pueblei, războiul din 1870, pierderea Alsaciei și a Lorenei. Am fost crescută printre academicieni (misterioși pentru mine prin numele asemănătoare ale lui Camille Doucet și Camille Rousset), diplomați, scriitori – în jurul unei mese prea îmbelșugate, unde, din păcate, nu ni se refuza nimic –, în discursuri despre provinciile pierdute, în discuții despre responsabilitățile militare și civile, în sentimentul dezastrului care va stăpâni pentru totdeauna sufletul fiecărui individ și al întregului popor. Vișătoare, eu mă simțeam responsabilă pentru faptul că nu pot îndrepta catastrofa. Numele lui Bismarck era rostit mereu, ca un flagel uman care întristase conștiința lumii și care adusese numai rele atât patriei soldatului de fier, cât și celei pe care acesta o înveninase; numele fiului lui Wilhelm I – Friedrich, soțul împărăteșei Victoria, devotată obiceiurilor din Anglia sa natală – era învăluit, dimpotrivă, în anecdote plăcute. Când vorbeau despre el, vocile își schimbau tonul; erau citate tot felul de cuvinte istorice impregnate de generozitate și de compasiune. Eram uimită, dar mulțumită – în dorința mea de conciliere și în iubirea mea față de toți –

că putuse să lupte, să fie fiul împăratului, moștenitor al unei grele îndatoriri, și să fie laudat, cu nobile cuvinte, de cei din jurul mesei de la Amphion.

Mama era de-o frumusețe perfectă, dar nu foarte strălucitoare, așa cum cere stilul grecesc. Profilul său celebru – spre care se îndreptau laudele pe care le merită tot ceea ce este excepțional –, puritatea trăsăturilor, privirea directă sunt o mărturie a rezistenței virtuților fizice ale neamului. Mama semăna, fără nicio abatere, cu grațioasele Venus din muzeele din Atena, Florența, Neapole, Sicilia; dar fața sa exprima o naivitate senină, o liniște inocentă și fermecătoare, care o făceau să nu se mai înrudească cu elegantele zeițe de marmură, obsedante prin viclenia lor voluptuoasă.

Frumusețea mamei, luminosul său talent de muziciană erau comoara și credința de nezdruncinat ale familiei noastre. Ne-am fi putut îndoi de lumina zilei, dar nu și de frumusețea pură a unei frunți pe care o prelungește linia impecabilă a nasului fin și drept. Când se apropia de pian, o contemplam cu emoție și bucurie. Mama, cuprinsă de teamă, refuza uneori să se așeze pe taburetul ce se afla în fața pianului. Câțiva prieteni fanatici o obligau să cânte. Atunci, prin rezistența, lamentările, lacrimile ei, mama arăta precum o captivă de Delacroix, brutalizată de învingători. Și apoi, liniștită și stăpână pe ea, smulgea clapelor de fildeș, cu autoritatea mâinilor ei energice, ce parcă zburau ca niște turturele, cele mai frumoase, mai profunde, mai vii sunete care pot fi auzite.

„M-am născut din lemnul pianului tău”, i-am spus mamei, pe drept cuvânt, în momentul când, cufundată

într-un somn pe care obsesia muzicii îl mai vrăjea încă, părăsea liniștită viața asta, având pe buze numele lui Beethoven, Mozart, Chopin.

Pentru darul poeziei cu care mă născusem datoram atât de mult geniului ei minunat, încât, în momentul sfâșietor și firesc când, aplecată peste mama, vedeam în ea, cu claritate, lucrul cel mai important pe care-l aveam noi două în comun, m-am auzit rostind acea frază care ne contopea pe una cu cealaltă, dincolo de mormânt: „Sunt foarte fericită că mama a scris câteva poeme care, poate, nu vor pieri”.

*
* *

Născută la Constantinopole, dintr-o veche familie de umaniști din insula Creta, mama a fost dusă, la puțin timp după naștere, într-o ambasadă din Londra, unde a stat până la căsătorie. Tatăl ei, înconjurat de multă considerație, reprezenta aici Sublima Poartă: cuvinte aurite și nume fabulos care mă făceau să confund naținea bogată în tezaurе bizantine cu o boltă arcuită, fără de capăt, și care mă umpleau de respect față de o țesătură pestriță, numită pe drept cuvânt „Șalul Sultanului”.

Fericită la Paris și neputând trăi în altă parte, mama, fiind credincioasă și poetică, se gândea totuși cu nostalgie la senzaționalele cețuri din Anglia. Deseori ea ne zugrăvea – cu un fel de fericire ce acordă o parte plină de sentimentalism mahnirii – iarna britanică, tristețea melodiilor cântate la flașnetă, înăbușită în ceața opacă și galbenă, lumânările aprinse încă din zori,

plictisul zilelor de duminică, răgazarile evanghelice devenite obligatorii. Aceste lamentări fericite mă fac să mă gândesc la sirena legendară despre care vorbește Michelet. Prinsă într-un port din Olanda, ea s-a făcut călugăriță; fata îi uimea prin grația sa pe cei din mănăstirea pe care și-o alesese; era iubită, alintată, la adăpost de toate asprimile vremii; cu toate astea, uneori, seara, când soarele palid cobora deasupra apelor, ea regreta hăurile învolburate, tăria atmosferei sărate și vărsa lacrimi când privea marea...

Părinții și prietenii noștri nu vorbeau în fața noastră și între ei decât franțuzește. Așa că, ținând seama de concluzia rapidă pe care copiii sunt nevoiți s-o tragă din puținele evenimente din scurta lor viață, ajunserăm să credem că Franța era singura națiune ce conta în lume. Guvernantele nemțoaice, englezoaice și bătrânul administrator bavarez mi se păreau niște personaje solitare, rătăcite, pe care le adunaserăm de pe undeva și care, legate de fericirea ca și de nefericirea noastră, făceau parte din acea porțiune sigură a planetei pe care o reprezentam noi și care le fusese dată în schimbul a nu știu ce lucru de nimic, care le adusesese la noi. De aceea prima lecție de engleză avea să mă surprindă. Ea ne-a fost predată de o irlandeză bătrână, căreia îi plăcea să tricoteze și să facă prăjituri cu ghimbir. Simpatice vrăjitoare, plină de reumatisme și cu fruntea înfășurată în tot felul de lăneturi, ne-a pus să îngăimăm niște povești despre domniile unui șir de regi: Eduard, Jacques și Henric. Războiul Celor Două Roze, pierzându-și pentru mine orice sens, a început să înflorească în fața ochilor mei și l-am plasat într-o grădină.

„Cum a fost prima lecție de engleză?” s-a interesat, seara, tata; i-am răspuns cu toată convingerea și cu o seninătate lipsită de orice îndoială: „Am învățat câteva pagini din istoria Franței în engleză”.

Gândul că Anglia avea o istorie ca și Franța – adică un trecut îndelungat, care reunește oameni și care le comunică prin climat, constituție fizică, obiceiuri, precepte, victorii de tot felul un sentiment de nezdrunclănată unitate, de orgoliu și de superioritate – nu-și putea găsi loc în mintea mea. Exclusivitate a iubirii de copil, fruct al fragedei, prudentei și constructivei ignoranțe!

Dar nu lecțiilor mele de engleză și nici felului în care mama îmi descria peluzele luxoase din Hyde Park, pline de oi și de miei, le datorez o parte din atracția mea față de natură. O guvernantă nemțoaică târa după ea mica mea persoană pe aleile fermecătoare din grădina de la Amphion și mă învăța în limba ei numele anotimpurilor, al lunilor, al florilor, al păsărilor. Era aspră și lipsită de bunătate; din pricina ei, copilăria noastră a fost foarte nefericită; dar în ea sălășluia pietatea față de natură: prin acțiunea sa inconștientă, mi-a insuflat o prietenie amețitoare și familiară față de ceea ce este sublim și totodată modest în univers. Ei îi datorez reveriile mele apăsătoare până la suferință în fața cerurilor de seară și a lunii visătoare, cărora le adresam rugăciuni cântate, ca și zăpezii și florilor de mărgăritar. Tot ei, care era deseori brutală și care ne băga în cap virtuțile prin butade ce ne tulburau sufletul, îi datorez prietenia și respectul pe care le am pentru săraci și cerșetori, afecțiunea mea pentru orașele mici, cu

clopotnița, hanul, brutăria și modestul lor bijutier; relațiile mele pasionate și atente cu plantele, cu albina, cu melcul, cu peștișorii din apa transparentă și albastră a lacului Léman.

Acestei guvernante lipsite de tandrețe, dar poetice îi datorez legănarea poveștilor cu zâne citite de ea la căpătâiul meu, în timpul convalescențelor, după bolile copilăriei; în sfârșit, tot ei îi datorez, prin mâhnirile pe care m-a făcut să le simt, acea primă mișcare violentă spre durerea care-l înalță pe individ și îl situează pe un vârf sensibil, unde, supunându-se obiceiului și mai ales instinctului, ajunge la locul crucificării lui. Într-o seară în care părinții noștri aduseseră de la Évian în vila de la Amphion un prestidigitator, am cunoscut extazul produs de ceea ce apare dintr-odată și se arată fără a i se da pe față originea, de minunile fanteziei lăsate libere: porumbei ce își iau zborul dintr-o pălărie, o panglică nesfârșită, desfășurată și scoasă din manșeta artistului, o batistă ruptă în bucăți, ascunsă și apoi înapoiată, întregă, posesorului ei, uluit, dar mulțumit. După ce s-a terminat ședința de miracole și mă pregăteam să dorm, fericită, în patul meu, cruda guvernantă mi-a spus aceste câteva cuvinte: „Locul pe care l-am avut în salonul părinților tăi a fost prost și n-am văzut nimic“. La auzul acestei fraze, disperarea mea a fost atât de mare și atât de sigură am fost că guvernanta noastră suferise o imensă decepție când fusese lipsită de bucuria de a-l vedea pe prestidigitator, încât pot lega de această seară sfâșietoare nașterea sentimentului care mi-a tulburat întotdeauna viața și pe care

l-am exprimat atât de adesea prin cuvintele: „Doream să mor ca să nu mai simt mila“.

O mâhnire la fel de mare, dar de data asta folosite, căci e bine ca sentimentul de compasiune să intre în noi nu numai pe căi ușoare și blânde, ci și prin tăieturi și răni, mi-a fost provocată de ea în timpul unei plimbări prin împrejurimile satului Amphion. Drumul lat și vălurit se întindea între lacul de cristal și livezile de pe dealuri. În ziua aceea el era presărat cu crengi scurte, aruncate la pământ de vânt, și cu nuci verzi, al căror miros de coajă, ascuțit și astringent, marca pentru mine farmecul asprului octombrie. Severa ființă care ne însoțea a afirmat atunci, dintr-odată, fără niciun motiv și nicio dovadă, că râsesem când am văzut trecând pe lângă noi două pitice din Savoia, foarte bătrâne și cu trupul diform, și care, pe deasupra, mai erau și gușate, surde și mute. Chiar și acum mai sufăr când mă gândesc că am fost acuzată de-o asemenea faptă, care mi s-ar fi părut criminală. Cuvintele „surd“ și „mut“, prin reminiscență, mai conduc întotdeauna sufletul într-o regiune misterioasă, în care nedreptatea făcută copiilor lipsiți de apărare, spectacolul sărăciei și sentimentul milosteniei compun un tablou în care lucrul nedrept și respingător se amestecă cu ceva angelic.

Ziua în care această severă guvernantă ne-a părăsit ca să se ducă în țara ei mi-a dat sentimentul premergător morții. O iubeam. Fără să înțeleagă și cu o mână distrată și aspră, ea atinsese și lovise inima cea mai sensibilă și completă. Dacă albina din grădinile noastre și mugurii verzi nu au, în visul meu, traducerea imediată în engleză, cuvintele: *die Biene summt, der*